

УДК 94(477):[327.88+341.324](470+571:477)
DOI: 10.24919/2312-2595.13/55.283087

Василь ЛЬНИЦЬКИЙ

доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України та правознавства, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100; доцент кафедри мобілізаційної, організаційно-штатної, кадрової роботи та оборонного планування, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, вул. Героїв Майдану, 32, м. Львів, Україна, індекс 79026 (vilnickiy@gmail.com)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4969-052X>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/H-4431-2017>

Scopus

ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57203399830>

Олеся КУЦЬКА

доктор історичних наук, професор, начальник кафедри воєнної історії, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, Героїв Майдану, 32, м. Львів, Україна, індекс 79026 (lesia8020@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5595-2995>

Бібліографічний опис статті: **Льницький, В. & Куцька, О.** (2023). Періодизація російсько-української війни (2014–2022) в українському науковому дискурсі. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 13/55, 162–176. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.13/55.283087>

© Василь Льницький, Олеся Куцька, 2023

ПЕРІОДИЗАЦІЯ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (2014–2022) В УКРАЇНСЬКОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Мета дослідження – проаналізувати результати дослідження українських вчених, у яких цілісно розкриваються їхні погляди на періодизацію сучасної російсько-української війни. **Методологія дослідження** спирається на принципи історизму, системності, об'єктивності, а також на методи історіографічного аналізу і синтезу. **Наукова новизна** праці полягає у тому, що вперше в українській історичній науці проаналізовані погляди українських вчених, передовсім істориків, на періодизацію сучасної російсько-української війни. **Висновки.** Підсумовуючи аналіз досліджень українських учених із періодизації сучасної російсько-української війни, варто відзначити відносно невелику частину праць з означеної проблематики у порівнянні із опублікованими сотнями наукових досліджень різних аспектів проблеми. Уважаємо, це обумовлюється тим, що сучасна війна ще не є завершеним історичним процесом. Тому сформувані її періоди, етапи, очевидно, зарано, та й доволі складно, бо неможливо спрогнозувати подальший розвиток ситуації. Водночас уже наявні наукові доробки, у яких їхні автори (Павло Гай-Нижник, Олеся Куцька, Михайло Гребенюк, Михайло Щипанський, Валерій Грицюк, Олександр Лисенко, Сергій Сегеда, Володимир Трофимович, Віталій Бенчук та ін.) роблять спроби не тільки виокремити періоди, але й охарактеризувати їх. Відзначимо, що за змістовним та фактологічним наповненням вони досить суттєво відрізняються між собою. Звісно, що питання періодизації російсько-української війни українські та закордонні вчені ще неодноразово будуть обґрунтовувати власні підходи до виокремлення відповідних періодів і етапів, що вважаємо є цілком закономірним та важливим, враховуючи необхідність продовження загальних студій із цих питань.

Ключові слова: російсько-українська війна, періодизація, збройна агресія, Україна, Російська Федерація.

Vasyl ILNYTSKYI

PhD hab. (History), Professor, Head of the Department of History of Ukraine and Law, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100; Associate Professor, Department of Mobilization, Personnel and Human Resources Management and Defense Planning, Hetman Petro Sahaidachnyi National Ground Forces Academy, 32, Heroyiv Maydana Str., Lviv, Ukraine, postal code 79026 (vilnickiy@gmail.com)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4969-052X>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/H-4431-2017>

Scopus

ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57203399830>

Olesya KUTSKA

PhD hab. (History), Professor, Head of the Department of Military History, Hetman Petro Sahaidachnyi National Army Academy, 32, Heroes of Maidan Str., Lviv, Ukraine, postal code 79026 (lesia8020@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5595-2995>

To cite this article: *Ilnytskyi, V. & Kutska, O. (2023). Periodyzatsiia rosiisko-ukrainskoi viiny (2014–2022) v ukrainskomu naukovomu dyskursi [Periodization of the Russian-Ukrainian war (2014–2022) in the Ukrainian scientific discourse]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriia Istoriiia – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 13/55, 162–176, doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.13/55.283087> [in Ukrainian].**

PERIODIZATION OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR (2014–2022) IN THE UKRAINIAN SCIENTIFIC DISCOURSE

The purpose of the study is to analyze the results of the research of Ukrainian scientists, which comprehensively reveal their views on the periodization of the modern Russian-Ukrainian war. The research methodology is based on the principles of historicism, systematicity,

objectivity, as well as methods of historiographical analysis and synthesis. The scientific novelty of the work lies in the fact that, for the first time in Ukrainian historical science, the views of Ukrainian scientists, primarily historians, on the periodization of the modern Russian-Ukrainian war have been analyzed. Conclusions. Summing up the analysis of the researches of Ukrainian scientists on the periodization of the modern Russian-Ukrainian war, it is worth noting a relatively small part of the works on this issue in comparison with the published hundreds of scientific studies on various aspects of the problem. We believe that this is caused by the fact that the modern war is not yet a completed historical process. Therefore, it is obviously too early to form its periods and stages, and it is quite difficult, because it is impossible to predict the further development of the situation. At the same time, there are already existing scientific works in which their authors (Pavlo Gai-Nyzhnyk, Olesya Kutska, Mykhailo Grebenyuk, Mykhailo Shchypanskyi, Valery Hrytsyuk, Oleksandr Lysenko, Serhiy Segeda, Volodymyr Trofymovych, Vitaly Benchuk, etc.) try not only to distinguish periods, but and perform their characterization. It should be noted that they differ significantly in content and factual content. Of course, on the question of periodization of the Russian-Ukrainian war, Ukrainian and foreign scientists will repeatedly justify their own approaches to distinguishing the relevant periods and stages, which we believe is quite natural and important given the need to continue general studies on these issues.

Key words: *Russian-Ukrainian war, periodization, armed aggression, Ukraine, Russian Federation.*

Постановка проблеми. Російсько-українська війна, яка розпочалася 20 лютого 2014 р., стала ключовою подією в українській історії, бо Україна, як державний суб'єкт, закріпилася на світовій ментальній карті. Таким чином, українська держава вийшла з тіні колоніального минулого, утвердивши своє місце у світі. Ці події й раніше привертала значну увагу українських та закордонних дослідників, але у зв'язку з повномасштабним вторгненням 24 лютого 2022 р. інтерес до них суттєво виріс, через масштабність війни та її глобальний вимір. Водночас тривалість російської агресії викликала потребу здійснити періодизацію, виокремити окремі етапи. Українські фахівці опублікували низку

наукових розвідок, у яких розкрили власний погляд на періодизацію або етапи російської-української війни, наповнюючи їх ключовими подіями.

Мета статті – проаналізувати результати дослідження українських вчених, у яких цілісно розкриті їхні погляди на періодизацію сучасної російсько-української війни.

Аналіз останніх публікації та досліджень. Окремий історіографічний огляд праць з періодизації збройної агресії Російської Федерації проти України відсутній. Уперше аналіз історіографічних напрацювань із вивчення поглядів українських вчених на означену проблематику зроблено Михайлом Гребенюком, Валерієм Грицюком та Михайлом Щипанським у дослідженні «Історична періодизація антитерористичної операції на сході України (14 квітня 2014 – 30 квітня 2018 рр.)». Як слушно відзначили автори, дослідження російсько-української війни потребує різних методів пізнання, зокрема її періодизації. Наукова розвідка була опублікована в 2020 р., тому до поля їх зору потрапив незначний пласт робіт. Їх аналіз привів фахівців до висновку, що вони мають «більш популярний, ніж науковий характер». Це зумовлено, на думку авторів, недостатнім врахуванням гібридного характеру протиборства на початковому етапі та військового чинника у перебігу конфлікту. Попри відсутність праць із окресленої проблематики та враховуючи актуальність цього питання, вважаємо необхідним розглянути погляди дослідників (передовсім істориків) на періодизацію сучасної російсько-української війни.

Виклад основного матеріалу. Вперше спробу періодизації російсько-української війни було здійснено у праці «Вторгнення в Україну: хроніка російської агресії» (авторський колектив – Дмитро Тимчук, Юрій Карін, Костянтин Машовець, В'ячеслав Гусаров). Ініціатором її появи була громадська організація «Центр військово-політичних досліджень», яка після нападу Російської Федерації на Грузію у 2008 р. почала вивчати російську загрозу для України. У цій праці висвітлено дворічну роботу волонтерської розвідувально-інформаційної групи «Інформаційний спротив». Загалом дослідження має публіцистичний характер, але попри це у ньому закумульований величезний фактологічний матеріал, який характеризує особливості російської агресії та її початковий етап.

Текст супроводжується картами, які дають можливість візуально осмислити розвиток подій (Вторгнення в Україну: хроніка російської агресії, 2016).

Відтак дослідники Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони імені Івана Черняхівського разом з іншими структурними підрозділами Міністерства оборони у «Білій книзі антитерористичної операції на Сході України (2014–2016)» здійснили наукову періодизацію війни. До повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 р. українські дослідники використовували різні дефініції для позначення російської агресії – «гібридна війна», «мереже центрична війна», «війна 4-го покоління», «заколот війна» тощо. Але автори, спираючись на вітчизняне законодавство та міжнародне право, пояснили слушність використання таких понять, як – «збройний конфлікт», «агресія» або «гібридна війна». У подальших дослідженнях ці визначення стали загальноновживаними. Хронологія подій у праці була доведена до 2016 р., з об'єктивних причин, оскільки побачила світ у 2017 р. Отож автори виділили два періоди: I період (початок квітня – 5 вересня 2014 р.) – боротьба з російською гібридною агресією, активні дії сил АТО зі звільнення території Донецької та Луганської областей від російських терористичних осередків, відбиття вторгнення російських військ; II період (з 5 вересня 2014 р.) – локалізація конфлікту в окремих районах Донецької та Луганської областей. Періоди, своєю чергою, були розділені на 7 етапів: I період складався з трьох – розгортання спецслужбами РФ збройного конфлікту на Сході України (квітень – червень 2014 р.), звільнення території Сходу України від російських терористичних осередків (1 липня – 24 серпня 2014 р.), вторгнення військових частин і підрозділів зс рф на територію Донецької та Луганської областей України (25 серпня – 5 вересня 2014 р.); II період – стабілізація лінії зіткнення на Сході України (5 вересня 2014 р. – 14 січня 2015 р.), відбиття другого наступу російських окупаційних військ (15 січня – 20 лютого 2015 р.), зміцнення лінії оборони на Сході України (21 лютого 2015 р. – 20 вересня 2016 р.), розведення сил і засобів сторін конфлікту (з 21 вересня 2016 р.). Цінність наведеної періодизації полягає у тому, що у ній доволі обґрунтовано висвітлено перебіг основних військових подій, їх динаміку, з акцентуванням уваги на

присутності збройних сил російської федерації на материковій частині України з початку збройної агресії (Біла книга антитерористичної операції на Сході України (2014–2016), 2017).

Відомий вчений, доктор історичних наук, професор Павло Гай-Нижник вивченню проблеми періодизації присвятив також свої праці. Зокрема, у 2018 р. розглянув першу фазу російсько-української війни на Сході, яка, згідно з його визначенням, охопила період від 1 березня – до 24 серпня 2014 р. Водночас вважаємо дискусійними твердження, що указ О. Турчинова про виведення українських військ з півострова «означав капітуляцію України й відмову збройним шляхом боронити територіальну цілісність і суверенітет держави» (Гай-Нижник, 2018, с. 30), зважаючи на проголошення Антитерористичної операції 13 квітня 2014 р. з подальшою обороною та звільненням тимчасово окупованих територій. Відзначимо, що уже у наступній своїй праці П. Гай-Нижник проводить розширену періодизацію війни, з врахуванням повномасштабного вторгнення. Він виділив сім періодів: I період – Окупація та анексія АР Крим (20 лютого – 24 березня 2014 р.) – «Фронт без спротиву»; II період – Антитерористична операція (1 березня (офіційно – від 13 квітня) – 24 серпня 2014 р.) – «Внутрішній фронт»; III період – Вторгнення Росії в Донбас (24 серпня 2014 р. – 19 лютого 2015 р.) – «Східний фронт: Донбаське бойовище»; IV період – Позиційна війна (20 лютого 2015 р. – 20 вересня 2016 р.) – «Східний фронт: Мінська пастка»; V період – «Квола» війна (20 вересня 2016 р. – 20 травня 2019 р.) – «Східний фронт: “Нормандські” шанці»; VI період – Вичікувальна війна (20 травня 2019 р. – 23 лютого 2022 р.) – «Східний фронт: Манівці замирення»; VII період – Тотальна війна (24 лютого – 2022 р.) – «Бойовище п'яти фронтів» (Гай-Нижник, 2022). При цьому кожен із них досить детально обґрунтовує та характеризує. Значно ширше вчений деталізує авторську думку про те, що виведення українських військ з Криму було капітуляцією й відмовою боронити свою державність: «Нова українська військово-політична влада в особах в. о. президента і голови Верховної Ради О. Турчинова, прем'єр-міністра А. Яценюка та в. о. міністра оборони І. Тенюха з самого початку російського вторгнення наказала підрозділам ЗСУ, які залишилися вірними України, не атакувати ворога й не чинити загарбникові збройного опору. Ці

діячі категорично відкинули пропозиції та розробки щодо завдання контрудару ворогові й таким чином вчинили злочин перед народом України, а їхні дії цілком означено мають ознаки державної зради» (Гай-Нижник, 2022, с. 454).

Співавторка цього дослідження докторка історичних наук, начальниця кафедри воєнної історії Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного Олесь Куцька подала власну періодизацію АТО, виділивши два її періоди – маневрений (13 квітня – 5 вересня 2014 р.) та позиційний (6 вересня 2014 р. – квітень 2018 р.). Кожний з них був розділений на низку етапів: перший на 5, а другий – на 9, хронологічні межі яких формувались залежно від розвитку військових подій. Водночас авторка відзначила, що запропонована періодизація не є вичерпною та може бути переглянutoю й уточненою (Куцька, 2019).

Низка дослідників також намагалися виділити періодизацію Антитерористичної операції (АТО), яка тривала від 13 квітня 2014 р. до 30 квітня 2018 р. та була важливою складовою російсько-української війни. Зокрема, Михайло Гребенюк, Валерій Грицюк та Михайло Щипанський виокремили: початковий період російської збройної агресії – захоплення Автономної Республіки Крим; I період збройного конфлікту на Сході України (квітень – 5 вересня 2014 р.); II період (5 вересня 2014 р. – 30 квітня 2018 р.). Етапи подібні назвам та хронологічним рамкам як у праці «Білій книзі антитерористичної операції на Сході України (2014–2016)», бо тут працювали ті самі науковці. Проте зважаючи на вихід статті у 2020 р., відповідно, II період збройного конфлікту на материковій Україні розширений: 7-й етап – розведення сил і засобів (21 вересня 2016 р. – листопад 2017 р.); 8-й – удосконалення системи управління військами (силами), завершення АТО (листопад 2017 р. – квітень 2018 р.). Виокремлення кожного етапу обумовлено характером та змістом бойових дій, кожний з яких ґрунтовно охарактеризовано та висвітлено (Гребенюк, Грицюк, Щипанський, 2020). В інших наукових розвідках автори ще детальніше розглянули кожний з періодів, ілюструючи їх бойовими картами (Hrebeniuk, Hrytsiuk, Shchypansnky, 2018; Hrebeniuk, Hrytsiuk, Shchypansnky, 2020). Загалом, на сьогодні ці праці найбільш науково обґрунтовані та деталізовані щодо проведення

АТО, однак не містять загальної періодизації перебігу російсько-української війни. Крім того, варто зазначити, що автори у рамках своїх досліджень і не ставили такої мети.

Фахівці Науково-дослідного центру воєнної історії Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського підготували інформаційно-довідковий матеріал для закладів загальної середньої освіти. У ньому вони російсько-українську війну розділили на три періоди та низку етапів, аналогічним окресленим вище. Кожен з яких науково обґрунтовано, розкрито та виділено ключові події (Інформаційно-довідкові матеріали щодо хронології подій 2014–2019 років, які відбувалися в Автономній Республіці Крим та під час проведення антитерористичної операції / операції Об'єднаних сил на Сході України, 2019).

Доктор історичних наук, професор Національного університету «Острозька академія» Володимир Трофимович та його аспірант Віталій Бенчук також запропонували власну періодизацію на прикладі збройної агресії Російської Федерації на Донеччині. Вони доводять хронологію подій до 2021 р. та виділяють основні п'ять його етапів: перший (лютий – 12 квітня 2014 р.) – суспільно-політичне протистояння між прихильниками унітарної України та її противниками; другий (12 квітня – липень 2014 р.) – перехід «народного заколоту» в стадію збройного конфлікту; третій (серпень – 5 вересня 2014 р.) – перехід гібридного протиборства у традиційну війну з повномасштабним вторгнення російських військ на материкову Україну; четвертий (5 вересня 2014 р. – 12 лютого 2015 р.) – локалізація збройного конфлікту та впорядкування владної вертикалі «ДНР» для виживання і стійкості окупаційного режиму; п'ятий (лютий 2015 р. – 2021 р.) – перехід «гарячої фази» збройного конфлікту» в режим різного ступеня інтенсивності. На зміну цих етапів впливали не лише військові чинники, а й суспільно-політичні (Бенчук, Трофимович, 2021).

У колективному навчальному посібнику «Нариси воєнно-політичної історії України» доктори історичних наук Валерій Грицюк (Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського), Олександр Лисенко (Інститут історії України НАН України), Сергій Сегеда (Національний університет оборони

України імені Івана Черняхівського), Володимир Трофимович (Національний університет «Острозька академія») сказали власне слово у погляді на періодизацію війни. Вони окремо проаналізували події на півострові Крим і на Сході України. Їх етапи та фактологічне наповнення подібні до інформаційно-довідкового матеріалу для закладів загальної середньої освіти (Інформаційно-довідкові матеріали щодо хронології подій 2014–2019 років, які відбувалися в Автономній Республіці Крим та під час проведення антитерористичної операції / операції Об'єднаних сил на Сході України, 2019). Це зумовлено, тим, що над ним працювали одні й ті самі науковці, котрі в навчальному посібнику розширили матеріал, висвітливши підготовку РФ до війни проти України (Грицюк, Лисенко, Сегеда, Трофимович, 2022).

24 лютого 2022 р. РФ здійснила повномасштабне вторгнення на кількох оперативних напрямках. Такий розвиток подій змушує дослідників зробити певну наукову рефлексію стосовно російсько-української війни, зокрема її періодизації. Уперше це зробив Валерій Грицюк, запропонувавши виділити три періоди – I (20 лютого – квітень 2014 р.) – окупація Криму; II (14 квітня 2014 р. – 23 лютого 2022 р.) – проведення АТО/ООС; III (24 лютого 2022 р. – до сьогоднішні) – повномасштабна збройна агресія рф проти України (Грицюк, 2022). Відтак Валерій Грицюк у співавторстві з Олександром Лисенком, охарактеризували кожний з періодів та етапів, які подібні до тих, що розкриті у попередніх працях Валерія Грицюка. Відмінність від попередніх наукових розвідок полягає у ґрунтовній характеристиці останнього періоду – повномасштабної війни. Тут вони виокремили 4 фази: перша (24 лютого – 17 квітня 2022 р.) – стратегічну роль у ній відіграла битва за Київ, яка поламала усі плани окупанта – повне захоплення України. Також на цьому етапі важливе місце зайняла успішна оборона Сум, Чернігова, Харкова; друга (18 квітня – 28 серпня 2022 р.) – зосередження основних зусиль противника на сході України, друга стратегічна оборонна операція, яка створила умови для переходу Збройних сил України до наступальних дій; третя (29 серпня – кінець грудня 2022 р.) – стратегічна наступальна операція Збройних сил України, яка дала можливість звільнити Харківську область та правий берег Херсонської області; четверта (жовтень 2022 р. – березень 2023 р.) – стримування російського наступу на

Сході України, стратегічна операція росіян щодо руйнування енергетичної системи України (Грицюк, Лисенко, 2023). Але найбільш вичерпно період повномасштабного вторгнення охарактеризовано у листі заступника начальника Генерального штабу Збройних Сил України Володимира Коваля. Зокрема виділені дві стратегічні оборонні операції та стратегічна наступальна операція, яка дала можливість звільнити від окупанта Харківську область, Херсон та низку міст у Східній операційній зоні. Загалом тут хронологічні межі доведені до кінця 2022 р., етапи збігаються з тими, які виділили у попередній праці Валерій Грицюк та Олександр Лисенко. Їх відмінність полягає у тому, що в листі детально розглянуті основні події – військового та дипломатичного характеру, та акцентовано увагу на ключових битвах з їх аналізом (Розширений коментар таблиці історичної періодизації третього періоду російсько-української війни, 2023).

Висновки. Підсумовуючи аналіз досліджень українських учених із періодизації сучасної російсько-української війни, варто відзначити відносно невелику частину праць з означеної проблематики у порівнянні із опублікованими сотнями наукових досліджень різних аспектів проблеми. Вважаємо це обумовлюється тим, що сучасна війна ще не є завершеним історичним процесом, тому сформувати її періоди, етапи, очевидно, зарано, та й доволі складно, бо неможливо спрогнозувати подальший розвиток ситуації. Водночас уже наявні наукові доробки, автори яких (Павло Гай-Нижник, Олеся Куцька, Михайло Гребенюк, Михайло Щипанський, Валерій Грицюк, Олександр Лисенко, Сергій Сегеда, Володимир Трофимович, Віталій Бенчук та ін.) роблять спроби не тільки виокремити періоди, але й охарактеризувати їх. Відзначимо, що за змістовним та фактологічним наповненням вони досить суттєво відрізняються між собою. Звісно, що питання періодизації російсько-української війни українські та закордонні вчені ще неодноразово будуть обґрунтовувати, демонструючи власні підходи до виокремлення відповідних періодів і етапів, що, вважаємо, є цілком закономірним та важливим, враховуючи необхідність продовження загальних студій із цих питань.

жерела та література

Бенчук, В., & Трофимович, В. (2021). Технологія гібридної війни Росії проти України (на прикладі Донеччини). *Військово-науковий вісник*. Львів. *Вип. 36*, 3–26.

Гусаров В., Машовець К., & Карін Ю. (2016). Вторгнення в Україну: хроніка російської агресії. Київ: Брайт Бук.

Гай-Нижник, П. (2018). Війна на сході України: перша фаза (1 березня – 24 серпня 2014 р.). *Війна на Донбасі. 2014–2017 рр.: зб. наук. праць за матеріалами III Всеукраїнської наукової військово-історичної конференції*, 19 квітня 2018 р. Київ, 29–34.

Гай-Нижник, П. (2022). Російсько-українська війна – війна за життя (2014–2022 рр.): періодизація. *The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects: Scientific monograph*. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 452–465.

Гребенюк, М., Грицюк, В., & Шипанський, М. (2020). Історична періодизація антитерористичної операції на сході України (14 квітня 2014 – 30 квітня 2018 рр.). *Український історичний журнал*, 4, 176–191.

Грицюк, В. (2022). Історична періодизація широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України. *Українське військо: сучасність та історична ретроспектива: Збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції* (Київ, 23 листопада 2022 р.). Київ, 45–46.

Грицюк, В., & Лисенко, О. (2023). Війна Російської Федерації проти України: воєнний, міжнародно-правовий, геополітичний та економічний виміри. *Український історичний журнал*, 2, 5–33.

Грицюк, В., Лисенко, О., Сегеда, С., & Трофимович, В. (2022). Україна в умовах збройної агресії Російської Федерації. Нариси воєнно-політичної історії України : навчальний посібник. Острого: Національний університет «Острозька академія», 499–566.

Грицюк, В., Пашкова, О., Покотило, О., Сегеда, С., & Скрябін, О. (2019). Інформаційно-довідкові матеріали щодо хронології подій 2014–2019 років, які відбувалися в Автономній Республіці Крим та під час проведення антитерористичної операції / операції Об'єднаних сил на Сході України. (Рекомендовано МОН України для всіх освітніх закладів, лист № 22.1/1 0-2236 від 10.06.2019). URL: <https://zakinppo.org.ua/na-dopomogu-vchitelju/istorija/5417-informacijnodovidkovi-materiali-schodo-hronologii-podij-2014-2019-rokiv-jaki-vidbuvalisja-v-avtonomnij-respublici-krim-ta-pid-chas-provedennja-antiteroristichnoi-operacii-operacii-ob-ednanih-sil-na-shodi-ukraini> (дата звернення: 01.03.2023).

Куцька, О. (2019). Антитерористична операція на Сході України (2014–2018 рр.): етапи та їх характеристика. *Людина і техніка у визначних битвах світових воєн ХХ ст.: Збірник доповідей Міжнародної наукової конференції* (Львів, 25–26 червня 2019 р.). Львів, 16–18.

Розширений коментар таблиці історичної періодизації третього періоду російсько-української війни. (2023). [Лист заступника начальника Генерального штабу Збройних Сил України від 12.01.2023 р. № 300/1/С/287]. Київ. 23 с.

Руснак І. (заг. ред.) (2017). Біла книга антитерористичної операції на Сході України (2014–2016). Київ: Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського.

Hrebeniuk, M., Hrytsiuk, V., & Shchypansky, P. (2018). The Main Events of the First Period of Armed Conflict in the East of Ukraine (April – September 2014). *Codrul Cosminului*, 24 (2) 377–408.

Hrebeniuk, M., Hrytsiuk, V., & Shchypansky, P. (2020). Key Events of the Second Period of the Armed Conflict in the East of Ukraine (05.09.2014 – 30.04.2018). *Codrul Cosminului*, 26 (2), 357–378.

Reference

Benchuk, V., & Trofymovych, V. (2021). Tekhnolohiia hibrydnoi viiny Rosii proty Ukrainy (na prykladi Donechchyny) [The technology of Russia's hybrid war against Ukraine (on the example of Donetsk region)]. *Viiskovo-naukovi visnyk – Military-scientific bulletin*. Lviv. Vyp. 36, 3–26 [in Ukrainian].

Husarov V., Mashovets K., & Karin Yu. (2016). Vtorhnennia v Ukrainu: khronika rosiiskoi ahresii [Invasion of Ukraine: a chronicle of Russian aggression]. Kyiv: Brait Buks [in Ukrainian].

Hai-Nyzhnyk, P. (2018). Viina na skhodi Ukrainy: persha faza (1 bereznia – 24 serpnia 2014 r.) [The war in eastern Ukraine: the first phase (March 1 – August 24, 2014)]. *Viina na Donbasi. 2014–2017 rr.: zb. nauk. prats za materialamy III Vseukrainskoi naukovoї viiskovo-istorychnoi konferentsii – The war in Donbas. 2014–2017: coll. of science papers based on the materials of the 3rd All-Ukrainian scientific military-historical conference*, (Kyiv, 23 lystopada 2022 r.). K. S. 29–34 [in Ukrainian].

Hai-Nyzhnyk, P. (2022). Rosiisko-ukrainska viina – viina za zhyttia (2014–2022 rr.): periodyzatsiia [Russian-Ukrainian War – War for Life (2014–2022): periodization]. *The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects: Scientific monograph*. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 452–465 [in Ukrainian].

Hrebeniuk, M., Hrytsiuk, V., & Shchypanskyi, M. (2020). Istorychna periodyzatsiia antyterorystychnoi operatsii na skhodi Ukrainy (14 kvitnia 2014 –

30 kvitnia 2018 rr.) [Historical periodization of the anti-terrorist operation in the east of Ukraine (April 14, 2014 – April 30, 2018)]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal – Ukrainian historical magazine*, 4, 176–191 [in Ukrainian].

Hrytsiuk, V. (2023). Istorychna periodyzatsiia shyrokomashtabnoi zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy [Historical periodization of large-scale armed aggression of the Russian Federation against Ukraine]. *Ukrainske viisko: suchasnisttaistorychnaretrospektyva: Zbirnyk materialiv III Mizhnarodno inaukovo-praktychnoi konferentsii – The Ukrainian army: modernity and historical retrospect: Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference*, (Kyiv, 23 lystopada 2022 r.), 45–46 [in Ukrainian].

Hrytsiuk, V., & Lysenko, O. (2023). Viina Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy: voiennyi, mizhnarodno-pravovyi, heopolitychnyi ta ekonomichni vymiry [The war of the Russian Federation against Ukraine: military, international legal, geopolitical and economic dimensions]. *Ukrainskyi istorychnyi izhurna – Ukrainian historical magazine*, 2, 5–33 [in Ukrainian].

Hrytsiuk, V., Lysenko, O., Seheda, S., & Trofymovych, V. (2022). Ukraina v umovakh zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii [Ukraine in the conditions of armed aggression of the Russian Federation]. *Narysy voienno-politychnoi istorii Ukrainy: navchalnyi posibnyk – Essays on the military and political history of Ukraine: a study guide*. Ostroh: Natsionalnyi universytet «Ostrozka akademiia», 499–566 [in Ukrainian].

Hrytsiuk, V., Pashkova, O., Pokotylo, O., Seheda, S., & Skriabin, O. (2019). Informatsiino-dovidkovi materialy shchodo khronolohii podii 2014–2019 rokiv, yaki vidbuvalysia v Avtonomnii Respublitsi Krym ta pid chas provedennia antyterrorystychnoi operatsii / operatsii Obiednanykh syl na Skhodi Ukrainy [Information and reference materials regarding the chronology of events of 2014–2019 that took place in the Autonomous Republic of Crimea and during the anti-terrorist operation / operation of the United Forces in the East of Ukraine] (Rekomendovano MON Ukrainy dlia vsikh osvitnikh zakladiv, lyst №22.1/1 0-2236 vid 10.06.2019). URL: <https://zakinppo.org.ua/na-dopomogu-vchitelju/istorija/5417-informacijnodovidkovi-materiali-schodo-hronologii-podij-2014-2019-rokiv-jaki-vidbuvalisja-v-avtonomnij-respublici-krim-ta-pid-chas-provedennja-antyterrorystychnoi-operacii-operacii-ob-ednanih-sil-na-shodi-ukraini> (data zvernennia: 01.03.2023) [in Ukrainian].

Kutska, O. (2019). Antyterrorystychna operatsiia na Skhodi Ukrainy (2014–2018 rr.): etapy ta yikh kharakterystyka [Anti-terrorist operation in the East of Ukraine (2014–2018): stages and their characteristics]. *Liudyna i tekhnika u vyznachnykh bytvakh svitovykh voien XX st.: Zbirnyk dopovidei Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii – Man and technology in significant battles of the world wars of the 20th century: Collection of reports of the International*

Scientific Conference (Lviv, 25–26 chervnia 2019 r.). Lviv, 16–18 [in Ukrainian].

Rozshyrenyi komentar tablytsi istorychnoi periodyzatsii tretoho periodu rosiisko-ukrainskoi viiny [Extended commentary on the table of historical periodization of the third period of the Russian-Ukrainian war]. (2023). [Lyst zastupnyka nachalnyka Heneralnoho shtabu Zbroinykh Syl Ukrainy vid 12.01.2023 r. №300/1/S/287]. Kyiv [in Ukrainian].

Rusnaka I. (zah. red.) (2017). Bilam knyha antyterorystychnoi operatsii na Skhodi Ukrainy (2014–2016) [White book of the anti-terrorist operation in the East of Ukraine (2014–2016)]. Kyiv: Natsionalnyi universytet oborony Ukrainy imeni Ivana Cherniakhovskoho [in Ukrainian].

Hrebeniuk, M., Hrytsiuk, V., Shchypansky, P. (2018). The Main Events of the First Period of Armed Conflict in the East of Ukraine (April – September 2014). *Codrul Cosminului*, 24 (2), 377–408 [in Ukrainian].

Hrebeniuk, M., Hrytsiuk, V., Shchypansky, P. (2020). Key Events of the Second Period of the Armed Conflict in the East of Ukraine (05.09.2014 – 30.04.2018). *Codrul Cosminului*, 26 (2), 357–378 [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 16.03.2023 р.
Стаття рекомендована до друку 17.04.2023 р.*